

MARGINALIZACIJA INTERSEKCIJSKE PERSPEKTIVE: ISTOSPOLNA PARTNERSTVA IN TUJCI NA SLOVENSKIH NOVIČARSKIH SPLETNIH PORTALIH

Rok Smrdelj, Tjaša Učakar in Roman Kuhar

Področje interseksijske diskriminacije v Sloveniji ni neraziskana tema, a še nobena od analiz ni v ospredje postavila vprašanja intersekcije (medijskih) reprezentacij. Članek v izhodišče postavlja raziskovalno vprašanje, kako diskurz medijskih tekstov na novičarskih spletnih portalih v Sloveniji naslavlja vprašanja diskriminacije in družbenega izključevanja v luči interseksijskega pristopa. V raziskavi smo se ukvarjali z intersekcijo reprezentacij istospolno usmerjenih oseb in tujcev na štirih slovenskih informativnih spletnih portalih (RTVSLO.si, 24ur.com, SiOL.net in Nova24TV.si) v času sprejemanja področne zakonodaje, vezane na obe družbeni skupini. Na podlagi načela o »zrcaljenju« realnosti, ki temelji na predpostavki o novinarski objektivnosti, ugotavljamo, da so izbrani portali v primeru istospolno usmerjenih oseb nekritično reproducirali konflikt med nasprotnima pozicijama pro et contra, ki je marginaliziral vse poglede zunaj njega, v primeru tujcev pa je bila prisotna normalizacija in reprodukcija diskurza predstavnikov parlamentarne politike. Interseksijska perspektiva je v diskurzu analiziranih medijskih tekstov skoraj povsem umanjkala, kar je prispevalo k šibkejši antidiskriminatorni poziciji in h krepitvi različnih artikulacij družbenega izključevanja.

KLJUČNE BESED diskriminacija, interseksijska diskriminacija, družbene manjšine, istospolne osebe, tujci

The Marginalisation of the Intersectional Perspective: Same-Sex Partnerships and Foreigners in Slovenian Online News Portals

The field of intersectional discrimination in Slovenia is not an unexplored topic, but none of the analyses so far has foregrounded the issue of the intersection of (media) representations. This article explores the research question of how the discourse of media texts on online news portals in Slovenia addresses the issues of discrimination and social exclusion in light of the intersectional approach. In the research, we addressed the intersection of the representations of gays and lesbians and foreigners on four Slovenian online news portals (RTVSLO.si, 24ur.com, SiOL.net and Nova24TV.si) during the adoption of laws affecting both social groups. Through the principle of "mirroring" reality, which is based on the assumption of journalistic objectivity, we note that in the case of gays and lesbians, the selected portals uncritically reproduced the conflict between opposing positions pro et contra, which marginalised all views outside of it; in the case of foreigners, there was a normalisation and reproduction of the discourse of the representatives of parliamentary politics. The intersectional perspective was almost completely absent from the discourse of the media texts analysed, which contributed to the weakening of the anti-discrimination position and the strengthening of different articulations of social exclusion.

KEYWORDS discrimination, intersectional discrimination, social minorities, gays and lesbians, foreigners

Interseksijska perspektiva: kritika identitetnih politik in enodimenzionalnega razumevanja diskriminacije

Leta 1989 je ameriška filozofinja in pravnica Kimberlé Crenshaw v reviji *University of Chicago Legal Forum* objavila članek »Demarginalizing the Intersection of Race and Sex«, s katerim je – izhajajoč iz kritične teorije rase – postavila temelje teoriji interseksionalnosti. Ob kritičnem branju sodnih spisov z ameriških sodišč, ki so se nanašali na primere diskriminacije na osnovi osebne okoliščine rase in spola, je opazila, kako ameriški sodni sistem zaradi enodimenzionalnega razumevanja diskriminacije izključuje realne izkušnje diskriminiranih oseb, kjer je diskriminacija lahko posledica součinkovanja več kot zgolj enega neposrednega razloga, ki opredeljuje diskriminacijo. V članku med drugim opisuje primere belopoltnih in temnopoltnih žensk, ki so tožile svoje delodajalce ali sodelavce zaradi spolnega nadlegovanja na delovnem mestu. Njihove zgodbe in izkušnje so bile v marsičem podobne, razlikovale pa so se v eni ključni točki: medtem ko so temnopolte žrtve spolnega nadlegovanja v svojih zgodbah omenjale rasistične pripombe in oznake, ki so jih bile deležne med nadlegovanjem (npr. »black bitch« [črna prasica]), te dimenzije v zgodbah belopoltnih žensk ni bilo mogoče zaslediti. Crenshaw s tem ne želi hierarhizirati izkušnje diskriminacije v smislu tega, da je ena diskriminacija hujša od druge zaradi števila dimenzij oziroma osebnih okoliščin, ki diskriminacijo povzročijo. Opozarja le na sistemsko težavo ameriškega in tudi številnih drugih pravnih redov, ki so zmožni konkretno izkušnjo diskriminacije pravno nasloviti zgolj skozi eno dimenzijo. Sodniki so zato temnopolte ženske, žrtve diskriminacije, postavili pred nemogočo izbiro: storilca so lahko tožile bodisi zaradi diskriminacije na osnovi spola bodisi zaradi diskriminacije na osnovi rase, ne pa obojega hkrati, čeprav je bila »hkratna diskriminacija« na osnovi spola in rase njihova konkretna izkušnja, zaradi katere so stopile v sodni postopek.

Crenshaw je »hkratno diskriminacijo«, ki jo skozi součinek povzroči več dimenzij (ali, rečeno v jeziku slovenske antidiskriminacijske zakonodaje, osebnih okoliščin), imenovala interseksionalnost. Plastično jo ilustrira s primerom prometne nesreče: »Diskriminacija, tako kot promet v križišču, lahko poteka v eno ali drugo smer. Če se v križišču zgodi nesreča, so jo povzročili avtomobili, ki so lahko vozili iz katere koli smeri, včasih pa kar iz vseh smeri« (Crenshaw 1989, 149). Yuval Davis (2011) zato poudarja, da je osnovna naloga interseksijske analize osredinjenost na različne umeščenosti družbenih akterjev in kako te vplivajo na ekonomske, politične in druge pozicije, znotraj katerih se ti akterji in akterke umeščajo.

Hrženjak in Jalušič (2011) interseksionalnost opredeljujeta kot »orientacijo, načelo in pot v raziskovanju kompleksnih neenakosti«, saj te nimajo enega samega ali enotnega vira:

Interseksionalni pristop, problemov' ne locira avtomatično v eno samo dimenzijo (denimo spol ali etničnost) ali v eno samo domeno, iz katere naj bi neenakost izvirala (denimo v sfero zasebnosti oziroma družino ali tradicijo in kulturo), temveč opazuje njihovo medsebojno učinkovanje, torej kompleksnost: kako součinkujejo ekonomija (npr. trg dela), zasebnost (družina) in državljanski status (biti ali ne biti državljan/ka). (ibid., 34)

Teorija interseksionalnosti je predvsem v zadnjih letih, ko je zlasti v ameriškem kulturnem prostoru postala del prevladujočega besednjaka in so jo skozi aktivistične boje operacionalizirala tudi števila gibanja za pravice različnih družbenih skupin, doživela vrsto (populističnih) kritik zunaj akademske sfere. Kritiki, ki so predvsem iz politične desnice, opozarjajo, da je interseksionalnost zgolj nova modna beseda, ki identitetnim politikam

daje nov zagon, omogoča nove žrtvene pozicije, ki niso odvisne od tega, kdo si in kakšne so tvoje izkušnje, pač pa, koliko diskriminiranim identitetnim skupinam pripadaš, in zgolj dodatno izključuje tiste, katerih pozicija moči je že tako ali tako načeta: belopolte heteroseksualne moške (Coaston 2019; Shapiro 2018).

A koncept intersekcionalnosti izvira prav iz kritike identitetnih politik konec osemdesetih in začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja. Crenshaw (1991) opozarja, da je problem teh politik ravno v tem, da pogosto prekrijejo ali ignorirajo razlike znotraj identitetne skupine, v imenu katere udeležujejo svojo politiko. Gre za unifikacijo izkušenj, ki so običajno zreducirane na izkušnje najvidnejših predstavnikov določene identitetne skupine, medtem ko so intraskupinske razlike prezrte. Teorija intersekcionalnosti se ne ukvarja z vprašanji posamezne identitete, pač pa želi nasloviti sistemska in strukturna vprašanja neenakosti in diskriminacije. Intersekcionalnost se namreč razlikuje od koncepta multiple diskriminacije prav po tem, da opozarja na součinkovanje različnih nivojev diskriminacije. Medtem ko ideja multiple diskriminacije še vedno predpostavlja enodimenzionalno razumevanje diskriminacije in seštevanje teh dimenzij, saj je zgolj deskriptivni popis različnih osebnih okoliščin, na osnovi katerih je posameznik potencialno lahko diskriminiran, intersekcijski pristop pomeni ukvarjanje s součinkovanjem različnih dimenzij diskriminacije. Povedano drugače, ko govorimo o intersekciji spolne in rasne diskriminacije, nimamo opravka zgolj z dvema diskriminacijama – spolno in rasno – pač pa se na intersekciji spola in rase vzpostavlja nova dimenzija diskriminacije, pri kateri ne gre za seštevek obeh diskriminacij, pač pa, kot poudarja Crenshaw (ibid.), za novo realnost diskriminacije, ki izhaja iz součinkovanja obeh. Zato je treba posameznika, ki je hkrati diskriminiran na osnovi več osebnih okoliščin, obravnavati v okviru avtentične nove realnosti diskriminacije, ki se vzpostavlja na intersekciji.

Intersekcijski pristop ne razrešuje v celoti izhodiščne kritike identitetne politike, saj do določene mere presega le prekritje različnih identitetnih pozicij z eno »megaidentiteto«, ne odpravi pa problema unificiranja skupin, saj se ta lahko zgodi skozi nove intersekcijske kategorije (npr. temnopolte ženske). Vendar pa procesa drobljenja identitetnih skupin ni mogoče izpeljati, ne da bi na koncu pristali pri posamezniku kot subjektu politike, kar pa je za politike, ki temeljijo na reprezentaciji skupine, in ne posameznika, lahko velik problem (Kuhar 2009). Vendar pa Crenshaw (1991), kot rečeno, bolj kot identitetna vprašanja zanimajo sistemske dimenzije intersekcionalnosti. Zato loči med tremi tipi intersekcij. Prva je strukturna intersekcija, ki označuje potrebo po naslavljanju konteksta določene identitetne pozicije, da bi lahko celostno razumeli način, na podlagi katerega prihaja do diskriminacije. S politično intersekcijo opredeljuje različne politike, ki se izvajajo »v imenu« določenih skupin, ki jim posameznik hkrati pripada in kjer so si te politike lahko tudi v nasprotju, če ne reflektirajo pozicije tistih, ki so znotraj določene skupine v intersekciji z drugimi identitetami.

Tretji tip intersekcije, ki predstavlja izhodišče članka, je intersekcija reprezentacij, ki, kot opozarja Crenshaw (1991), skozi vprašanje analize diskurza¹ tematizira, kako neintersekcijski pristop v sicer antidiskriminacijskem diskurzu prispeva k njegovi šibitvi. Avtorica navaja, da se, ko en tip diskurza ne prepozna pomembnosti drugega tipa diskurza, okrepijo pozicije moči, proti katerim sta sicer usmerjena oba. Odsotnost intersekcije perspektive v antidiskriminatornem diskurzu lahko prispeva k njegovi slabitvi in h krepitvi diskurzov, ki so uperjeni zoper njega. Konkretno, Crenshaw (ibid.) na primeru temnopoltih žensk v ZDA pokaže, kako feministična perspektiva, ki ob refleksiji patriarhata hkrati ni zmožna refleksije antirasizma, rezultira v tem, da feminizem (lahko) reproducira rasizem, antirasizem pa podrejenost žensk.² Primer tovrstne šibitve diskurza so tudi reprezentacije gejevske in lezbične skupnosti, ki so vse pogostejše reprezentirane skozi optiko istospolnega (poročenega) para,

medtem ko te reprezentacije hkrati ne naslavljajo ali prevprašujejo »interseksijskih dimenzij«, kot so na primer vprašanja seksizma, patriarhalne kulture ter ekonomskih, socialnih in drugih elementov, ki so ravno tako konstitutivni del družbene homofobije (Kuhar 2009).

Po Verloof (2006) intersekcija reprezentacij hkrati naslavlja tudi vprašanje strukture in politike. Različne politike, povezane z določenimi družbenimi skupinami, se namreč manifestirajo na ravni posameznih diskurzov, slednji pa odsevajo identitetne pozicije in razmerja moči v družbeni strukturi, torej strukturno intersekcijo. Prav zato je obravnava intersekcije reprezentacij neločljivo povezana tudi s političnimi in strukturnimi dimenzijami interseksijskega pristopa.

Intersekcija reprezentacij v diskurzu novičarskih spletnih portalov: primer istospolno usmerjenih oseb in tujcev

Izhodiščno raziskovalno vprašanje v članku je, kako teksti na novičarskih spletnih portalih v Sloveniji naslavljajo vprašanja diskriminacije in družbenega izključevanja istospolno usmerjenih oseb in tujcev v luči interseksijskega pristopa. Učakar in drugi (2019) so ugotovili, da dozodajšnje raziskovanje diskriminacije v slovenskem prostoru temelji predvsem na analizi enodimenzionalnih izkušenj diskriminacije, saj sta bili do zdaj opravljeni le dve empirični študiji (Kuhar 2009; Hrzenjak in Jalušič 2011), ki neposredno tematizirata problematiko interseksijske realnosti. Nobena od obeh študij se ni posebej ukvarjala z obravnavo diskurza z vidika interseksijske problematike. Kuhar (2009) se je v svoji analizi ukvarjal s strukturno dimenzijo interseksijske diskriminacije in na podlagi individualnih intervjujev z žrtvami diskriminacije ugotavlja, da tudi žrtve same diskriminacijo večinoma razumejo skozi enodimenzionalno interpretacijo diskriminacije. Tudi Hrzenjak in Jalušič (2011) obravnavata strukturno dimenzijo intersekcije, vendar poudarjata politično intersekcijo v povezavi z vprašanjem spola. Podobno ugotavljata, da slovenske in evropske politike le redko naslavljajo spol skozi interseksijsko perspektivo.

V analizi intersekcij reprezentacij se osredinjamo na dve »identitetni« skupini, istospolno usmerjene osebe in tujce, ki sta bili v zadnjih letih deležni velike pozornosti; prva zaradi aktualnih procesov na področju pluralizacije družinskega življenja, druga zaradi pojava množičnih migracij leta 2015 kot posledice vsesplošne destabilizacije in vojnih spopadov na območju Bližnjega vzhoda. Izpostavljeni sta bili tudi zaradi sprejemanja novih politik, ki so se neposredno nanašale na njun položaj. Istospolne osebe je zadeval Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (v nadaljevanju predlog ZZZDR), ki je bil marca 2015 sprejet v Državnem zboru RS, decembra istega leta pa zavrnjen na javnem referendumu, problematiko tujcev pa je urejal Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o tujcih (v nadaljevanju Zakon o tujcih), ki je bil v Državnem zboru RS obravnavan in potrjen v letu 2017.³

Predlog ZZZDR, ki je predvideval, da je zakonska zveza z zakonom urejena življenjska zveza dveh oseb (in ne več moža in žene), je v parlamentarno obravnavo 15. 12. 2014 vložila poslanska skupina *Združena levica* s prvopodpisanim Matejem Tašnerjem Vatovcem. Po sprejetju zakona v Državnem zboru RS 3. 3. 2015 so pobudniki referenduma pod vodstvom Aleša Primca in Metke Zevnik v okviru civilne iniciative *Za otroke gre* zbrali več kot 48.000 podpisov (od 40.000 potrebnih za izvedbo referenduma). Državni zbor RS je 16. 3. 2015 referendum zavrnil z argumentacijo, da po 90. členu Ustave RS ni dopustno razpisati referenduma o zakonih, ki odpravljajo protiustavnost na področju človekovih pravic in temeljnih

svoboščin. Gibanje *Za otroke gre* se je pritožilo na Ustavno sodišče RS, ki je 21. 10. 2015 razveljavilo sklep Državnega zbora RS in odločilo v prid predlagateljem referendumu. Državni zbor RS je zato 4. 11. 2015 sprejel odlok o razpisu referendumu, ki je bil izveden 20. 12. 2015. Na referendumu so slavili nasprotniki zakonodajne spremembe, ki so zbrali dobri dve tretjini glasov proti predlaganim zakonodajnim spremembam in tako prispevali k padcu drugega referendumu na temo družinske zakonodaje v Sloveniji (več v Antić Gaber in Kuhar (2019)).

Zakon o tujcih je spremljala manj burna javna razprava. Širše gledano je prišel v ospredje zanimanja v letu 2016, kot posledica povečanega obsega migracij iz držav Bližnjega vzhoda v drugi polovici leta 2015. Največ javne pozornosti glede sprejemanja nove zakonodaje o tujcih⁴ je požela novela Zakona o tujcih, ki je bila v Državnem zboru RS sprejeta po hitrem postopku 26. 1. 2017 in je bila osredinjena na obrambo države pred morebitnimi kriznimi situacijami, ki naj bi jih množične migracije prinašale s sabo. Novela je predvidela uvedbo izrednih razmer, kar bi omogočilo zaprtje meje in prepoved vstopa vsem migrantom, tudi tistim, ki bi želeli v Sloveniji prositi za azil. Sprejem novele je nato spremljala njena ustavna presoja, ki jo je vložila varuhinja človekovih pravic, in rzsodba sodišča v juniju 2017, ki je pojasnila, da novela zakona ne krši ustave, ker izrednih razmer še ne razglaša. Zakon o tujcih je leta 2017 dopolnila še ena novela, ki se je nanašala na ureditev zaposlovanja tujcev, a je bila v javnosti precej manj izpostavljena, saj se je v medijskem poročanju običajno pojavil le prispevek o njenem sprejetju. Pri njej je šlo za tehnično razpravo o pravnih vidikih novele in zaposlovanja tujcev, z malo vsebinske razprave o tujcih kot posebej izpostavljeni družbeni manjšini.

Vzorec

Izhodišče analize predstavljajo prispevki, objavljeni na novičarskih spletnih portalih RTVSLO.si, 24ur.com, SiOL.net in Nova24TV.si v obdobju obravnave obeh zakonov, torej v letih 2015 (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih) in 2017 (Zakon o tujcih). Zajeti so novičarski portali z različnimi lastniki in ideološko orientacijo z namenom ugotavljanja podobnosti in razlik med njimi ter z namenom zagotovitve čim bolj raznolikega vzorca. RTVSLO.si je spletni portal javne radiotelevizije. Portali 24ur.com, SiOL.net in Nova24TV.si so zasebni komercialni portali.⁵ Sodeč po podatkih merjenja obiskanosti spletnih strani MOSS, se izbrani spletni portali, z izjemo Nova24TV.si, umeščajo med najbolj brane slovenske novičarske portale. Portale RTVSLO.si, 24ur.com, SiOL.net uvrščamo med sredinske (angl. mainstream) medije, medtem ko je Nova24TV.si izrazito desno usmerjen medij (glejte Vehovar et al. (2019, 629)). V analizo smo ga vključili zaradi izrazite ideološke profiliranosti v primerjavi z drugimi obravnavanimi spletnimi portali.

Pri oblikovanju vzorca smo se na primeru istospolno usmerjenih oseb omejili na medijske tekste⁶ v letu 2015, ki vsebujejo ključne besede »istospolne osebe«, »istospolni pari«, »LGBT«, »ZZZDR« in »Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih«. Članke v povezavi s tujci smo določili na osnovi ključnih besed »begunci«, »migranti«, »Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o tujcih« in »Zakon o tujcih« v letu 2017. Prispevke smo iskali v iskalniku vsakega portala pod vsako ključno besedo posebej, nato pa smo združili zbrane zadetke in odstranili podvojitve na istih portalih.

Vzorec analize smo časovno zamejili na poročanje o sprejemanju zakonodaje v povezavi z obema družbenima skupinama in na javne odzive na proces sprejemanja zakonodaje, ne pa na poročanje o drugih dogodkih, povezanih z obema družbenima skupinama. Izhajajoč iz ugotovitve Verloo (2006), da je intersekcija reprezentacij tesno povezana tudi

s strukturnimi in političnimi dimenzijami predmeta reprezentacije, nas je zanimalo predvsem, kako določen politični proces, kot je sprejemanje zakonodaje, (ne) odseva v intersekciji reprezentacij. Vzorec za navedeni obdobji obsega 393 medijskih tekstov (96 v primeru tujcev, 297 v primeru istospolno usmerjenih oseb) in je arhiviran v Arhivu družboslovnih podatkov (Kuhar et al. 2021). Delež medijskih tekstov glede na spletni portal in družbeno manjšino je prikazan v nadaljevanju v tabeli 1.

Tabela 1: Razpored zbranih medijskih tekstov glede na spletni portal in družbeno manjšino

Spletni portal	Istospolno usmerjene osebe	Tujci
RTVSLO.si	107	33
24ur.com	51	23
SIOL.net	57	17
Nova24TV.si	82	23
Skupaj	297	96

Izhodišča analize

V analizi se osredinjamo na besedilni del medijskih tekstov. Njihovo vsebino razumemo skozi vprašanje diskurza, zato smo se analize lotili na podlagi kritičnih študijev diskurza (KŠD), ki predstavljajo široko uveljavljeno interdisciplinarno perspektivo raziskovanja zlasti javnih diskurzov (Krzyzanowski in Machin 2017; Vezovnik 2018).⁷ KŠD v splošnem tematizirajo, kako diskurzi utrjujejo neenaka razmerja družbene moči, hegemonijo, ideologijo in identitetne pozicije (Vezovnik 2018, 150). Pri tem se osredinjajo na vprašanje, kako jezik spreminja, nadzoruje in oblikuje družbeno strukturo s teksti množičnih medijev, kakor tudi teksti samoreprezentacije (npr. v družbenih medijih) (Krzyzanowski in Machin 2017, 62). Fairclough (1992, 3), predstavnik dialektičnorelacijskega pristopa, izpostavlja, da medijski teksti ne samo reflektirajo in reprezentirajo družbene entitete in razmerja, ampak jih hkrati tudi konstruirajo in konstituirajo. Jezik je namreč po avtorju ključni določevalec družbenih razmerij (Fairclough 1989, 23).

KŠD, s poudarkom na dialektičnorelacijskem pristopu, uporabimo kot metodološko izhodišče, ki skozi sistematično analizo medijskih tekstov omogoča osvetliti diskurze diskriminacije in družbenega izključevanja istospolnih oseb in tujcev. Poleg obravnave medijskega diskurza, ki ga v članku zamejujemo na tekste posameznih portalov, metoda omogoča razkriti implicitne (zdravorazumske) predpostavke v medijskih tekstih kakor tudi diskriminatorne ali nestrpne prakse, ki jih obravnavani medijski teksti legitimirajo (Vezovnik 2018). Osrednje vprašanje, ki preči zapisana raziskovalna vprašanja, pa je vprašanje interseksijske dimenzije v analiziranih medijskih tekstih.

Pri razumevanju medijskih tekstov izhajamo iz predpostavke, da sodobni množični mediji, ki so del digitalnega spletnega konteksta in med katere umeščamo tudi obravnavane novinarske spletne portale (Chadwick 2013), ne določajo zgolj selekcije in hierarhije osrednjih javnih tem, ampak tudi načine njihovega razumevanja (t. i. prednostno tematiziranje, angl. agenda-setting) (Pajnik 2003). Čeprav diskurz množičnih medijev ni edini in neodvisen od drugih javnih diskurzov, ki ustvarjajo kontekst političnega konsenza, je glavni ustvarjalec splošnega okvira, ki določa odnos dominantne družbe do marginaliziranih družbenih skupin (Jalušič 2001). Tako, na primer, raziskave na področju medijskih in migracijskih študijev

(glejte Consterdine (2018); Eberl et al. (2018)) ugotavljajo, da je vloga množičnih medijev pri določanju odnosa državljanov do begunske oziroma migrantske problematike osrednja.

Tematike in pogledi nanje, o katerih se kontinuirano poroča v množičnih medijih, so razumljene kot pomembnejše (McCombs 2014). S tem ko se, na primer, v množičnih medijih problematika posvojitve otrok ali domnevno ilegalnih aktivnosti prihajajočih tujcev pripoznava kot (edina) legitimna ali najpomembnejša, se hkrati ignorirajo druge morebitne relevantne tematike in pogledi na redefinicijo zakonske zveze oz. pojav množičnih migracij v Evropo. Poleg načina obravnave tematik je pomembno tudi, čigav pogled prevladuje v medijskem poročanju. Raziskave na področju medijskega poročanja o migracijah (npr. Kralj (2008); Pajnik (2016); Luthar (2017); Jontes (2017)) so pokazale, da se v množičnih medijih uveljavlja predvsem pogled predstavnikov parlamentarne politike (predstavnikov vlade in vladnih institucij, poslancev in poslank itd.), ki se z diskurzom množičnih medijev uveljavi kot prevladujoč način razumevanja tematike.

Podlaga nekritičnega prenosa političnega in drugih diskurzov v diskurz množičnih medijev je v predpostavki profesionalne novinarske ideologije o objektivnem in nepristranskem poročanju, ki temelji na načelu zrcaljenja realnosti (angl. *mirroring reality*) (Ettema in Glasser 1998), po katerem naj bi množični mediji zgolj zrcalili »objektivno«¹ dogajanje v realnosti. Medijska realnost se zato na videz zdi objektivna, a je dejansko zelo pristranska oblika realnosti, ki je v primeru medijskega poročanja o deprivilegiranih družbenih skupinah običajno vezana na glas predstavnikov parlamentarne politike (Petković et al. 2006). Tudi Jontes (2017) na primeru proučevanja »begunske krize«² argumentira, da je predpostavka o objektivnosti kljub številnim kritikam še vedno osrednji element t. i. novičarske paradigme. Luthar (2017) pa pojasnjuje, da s tem, ko množični mediji sprejmejo domnevno nevtralno poročanje kot normo, utrjujejo pogled, ki ga vzpostavljajo elitni viri, vezani na parlamentarno politiko. Množični mediji tako sodelujejo pri procesu normalizacije in reprodukcije obstoječe družbene realnosti, namesto da bi razkrinkali njene ideološke strategije ter vključili marginalizirane poglede in vire.

Na tem mestu še pojasnimo, da smo intersekcijo z namenom bolj sistematične analize, ki sledi v nadaljevanju, razčlenili v tri pojavne oblike: 1) intersekcijo kot hkratno upoštevanje součinkovanja več osebnih okoliščin; 2) intersekcijo kot upoštevanje součinkovanja osebne okoliščine in posameznikovega družbenega statusa in 3) intersekcijo kot upoštevanje součinkovanja osebnih okoliščin v širšem družbenem kontekstu. Tega smo razumeli kot socialne, politične, kulture ali ekonomske vidike, ki součinkujejo z osebno okoliščino bodisi na individualni ali skupinski ravni.

Istospolno usmerjene osebe: diskurz o otrokovih pravicah

Glavnina medijskega poročanja o predlogu ZZZDR je bila osredinjena na referendumsko dogajanje, ki je sledilo sprejetju predloga zakona v Državnem zboru RS. Na osnovi zbranih medijskih tekstov je mogoče v splošnem identificirati dve izrazito antagonistični poziciji *pro et contra*, ki sta določali smer javne razprave v zvezi s predlogom ZZZDR in sta bili v medijske tekste zrcaljeni iz govorov predstavnikov parlamentarne politike kakor tudi širše, iz civilne družbe. Pozicija »za«³ je bila artikulirana na podlagi stališč in izjav, ki so zagovarjali sprejetje predlagane zakonodajne spremembe, medtem ko so pozicijo »proti«⁴ določala stališča in izjave zoper sprejetje predloga ZZZDR. Pozicijo »za«⁵ so najpogosteje predstavljali stališča in izjave predlagateljev zakonodajne spremembe (poslancev stranke ZL), nekaterih

predstavnikov vlade (npr. ministrice za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti Anje Kopač Mrak), poslancev strank SMC, SD, ZaAB, nekaterih poslancev stranke DeSUS ter ne nazadnje akterjev kampanje Čas je ZA, ki je poleg nekaterih političnih strank (npr. ZL in SD) vključevala še nekatere druge organizacije (npr. ŠKUC, Legebitro, Mirovni inštitut, Slovensko filantropijo). Na drugi strani je diskurz pozicije »proti« najboljši prizadevno zastopala koalicija *Za otroke gre* pod vodstvom Aleša Primca in Metke Zevnik, nekateri poslanci stranke SDS in NSi ter tudi Komisija za pravičnost in mir (predstavnik Tadej Strehovec) pri Slovenski škofovski konferenci (več v Kuhar (2017)).

Medtem ko so portali RTVSLO.si, 24ur.com in SiOL.net po načelu »zrcaljenja« realnosti omogočili vidnost stališč obeh pozicij, je portal Nova24TV.si odkrito propagiral pozicijo »proti« in kategorično zavračal stališča afirmativne pozicije (več o poročanju portala Nova24TV.si na koncu). Nekritična reprodukcija konflikta med pozicijama »za« in »proti« na prvih treh portalih in izrazito mnenjsko poročanje portala Nova24TV.si je rezultiralo v normalizaciji in prevladi diskurza o otrokovih pravicah, ki se je vzpostavil kot legitimen argument nasprotnikov predlagane zakonodajne spremembe.

Diskurz o otrokovih pravicah je v ospredje postavil boj za zaščito otrokovih pravic, za katere naj bi bili prikrajšani v primeru sprejetja zakona. Evidenten je bil že na ravni imena osrednjega gibanja pozicije »proti« (koalicija *Za otroke gre*). Širše je bil najprej artikuliran na shodu »Dan ljubezni«, ki je potekal pred Državnim zborom RS na dan sprejetja predloga ZZZDR. V medijskem tekstu na RTVSLO.si, ki je poročal o dogodku, tako povzemajo trditev Metke Zevnik, da gre pri tem zakonu za »inženiring otroških duš z uvajanjem homoseksualne vzgoje v šolske programe«, Aleša Primca, ki pravi, da se bojujejo za »človekove pravice otrok«, in Tomaža Meršeta, ki zatrjuje, da bodo zaradi sprejetja tega zakona »otroci deležni homoseksualne prevzgoje v šolah« in da bodo »otroci, ki ostanejo brez staršev, pogosto dani v posvojitev homoseksualnim parom« (RTVSLO.si 2015a).

Pozicija »proti« je v diskurzu o otrokovih pravicah zavzela izhodišče, ki ga je bilo zaradi navidezne samoumevnosti težko napadati, saj dvom o domnevni dobrobiti otrok tako rekoč ni mogoč. In prav zaradi te prepričljivosti in samoumevnosti tako vzpostavljenega diskurzivnega okvira razprave je ta prispeval k marginalizaciji refleksije o vseh drugih intersekcijskih dimenzijah diskriminacije istospolno usmerjenih oseb, v okviru katere je vprašanje pravice do posvojitve otroka v istospolno partnersko skupnost le eno izmed mnogih področij njihove pravne, ekonomske, socialne in druge izključenosti. Avtorji in avtorice zbornika *Pravni položaj istospolnih partnerstev in starševstva v Sloveniji* (Rajgelj 2015) so ugotovili, da je bilo v Sloveniji v letu 2015 vsaj 70 zakonov, ki vsebujejo diskriminatorne določbe, pri tem pa za razlikovanje niso bili navedeni nobeni upravičeni razlogi. Med neenake pravice, do katerih so bile istospolno usmerjene osebe prikrajšane v primerjavi s heteroseksualnimi osebami in bi lahko bile povsem legitimno v enaki meri medijsko izpostavljene, kot je bila tema posvojitve, spadajo, recimo, pravica do zdravstvenega zavarovanja po partnerju, pravica do bolniškega dopusta zaradi bolezni partnerja, pravica do statusa privilegirane priče na sodišču in še mnoge druge.

Kompleksno intersekcijo neenakosti, ki se na področju istospolno usmerjenih oseb manifestira v pravnih, ekonomskih, socialnih in drugih kontekstih, so nasprotniki zakonodajne spremembe v diskurzu o otrokovih pravicah reducirali na temi posvojitve otrok in njihove domnevno »homoseksualne« obravnave v vzgojno-izobraževalnih institucijah. Bili sta pripoznani kot najrelevantnejši, ob tem pa druge dimenzije intersekcijske diskriminacije istospolno usmerjenih oseb niso prišle v ospredje medijskega poročanja. Analizirani spletni portali so konfliktno razmerje med diskurzivnima pozicijama »za« in »proti«, utemeljeno na

problemu otrokovih pravic kot domnevno legitimni konfliktni točki, z nekritičnim citiranjem oz. reproduciranjem izjav prikazali kot samoumevno izhodišče javne razprave v zvezi s predlogom ZZZDR, pri tem pa niso v enaki meri obravnavali drugih področij diskriminacije istospolno usmerjenih oseb, na katere so v javnosti opozarjale nevladne organizacije in strokovnjaki (za delež teh objav glejte podatke v nadaljevanju).

Sledove refleksije o intersekcijski diskriminaciji istospolno usmerjenih oseb je mogoče identificirati na poziciji »za«, medtem ko pozicija »proti« ne tematizira njihove diskriminacije. Namesto tega nasprotniki zakonodajne spremembe govorijo predvsem o kratenju pravic otrok in staršev: »Žal nam je, da se moramo o tej temi po treh letih ponovno odločati, je dejal Primc. Upajo, da bo tokratni referendum to temo za nekaj časa umaknil z dnevnega redna. A ne umaknil v smislu, da se ne bi uredile socialne pravice istospolnih partnerjev, pač pa tako, da se ne bi več znova in znova kratile temeljne pravice otrok in staršev, je poudaril Primc« (SiOL.net 2015a).

V skladu s pojavnimi oblikami intersekcijske diskriminacije, ki smo jih opredelili na koncu prejšnjega poglavja, se intersekcijska diskriminacija istospolno usmerjenih oseb najizraziteje manifestira kot učinkovanje osebnih okoliščin v različnih družbenih kontekstih. To pomeni, da pod intersekcijsko diskriminacijo razumemo vsakršno obravnavo pravnih, ekonomskih, socialnih in drugih kontekstov, v katerih osebe v istospolni partnerski zvezi nimajo enakih pravic kot osebe v raznospolni partnerski zvezi. To obliko intersekcije smo v medijskih tekstih določili povsod tam, kjer so se pojavili sledovi refleksije neenakih pravic, do katerih so istospolno usmerjene osebe prikrajšane v primerjavi s heteroseksualnimi. Primer je izjava Mateja T. Vatovca o predlogu ZZZDR za portal SiOL.net (2015b): »Nikomur ničesar ne jemlje in ne odreka, prinaša pa več socialnih in ekonomskih pravic istospolnim, tako na primer brezposelnemu pravico do zdravstvenega zavarovanja po partnerju in pravico do bolniškega staleža, če je partner zbolel, je pojasnil.«

Intersekcija kot hkratno upoštevanje součinkovanja več osebnih okoliščin ni bila zaznana, saj je na ravni medijskih tekstov običajno prisoten govor o diskriminaciji na osnovi ene osebne okoliščine: ali spola ali spolne usmerjenosti. Enako se kot bistvena ni izkazala refleksija intersekcije kot hkratno upoštevanje osebne okoliščine in posameznikovega družbenega statusa.

Sledovi refleksije o intersekcijski diskriminaciji istospolno usmerjenih oseb na ravni učinkovanja osebnih okoliščin v različnih družbenih kontekstih so prisotni na portalu RTVSLO.si, 24ur.com in SiOL.net (in sicer v okviru pozicije »za«), medtem ko portal Nova24TV.si ne obravnava njihove diskriminacije. Največji delež prispevkov s sledovi refleksije o intersekcijski diskriminaciji glede na število vseh prispevkov na posameznem portalu (velja za vzorec besedil o istospolno usmerjenih osebah; $n = 297$, v okviru pozicije »za«) je prisoten na portalu SiOL.net (16 %), sledi 24ur.com (12 %) in RTVSLO.si (7 %). Od skupnega števila prispevkov na vseh treh portalih jih le deset odstotkov vsebuje sledove intersekcijske diskriminacije.⁸ Izmed njih se obravnava različnih področij diskriminacije istospolnih oseb kot osrednja tema pojavi le v prispevku z naslovom »V Sloveniji kar 80 zakonov, diskriminatornih do istospolnih parov« (SiOL.net 2015c), medtem ko je v drugih tekstih pridružena drugim naslovnim temam in je običajno na kratko tematizirana v zadnjem odstavku prispevka.

Konstrukcija diskurza o otrokovih pravicah temelji na analiziranih portalih v dveh izvedenih korakih. V prvem so nasprotniki predloga ZZZDR uspešno legitimirali govor o kratenju človekovih pravic družbenim skupinam, na katere se predlog spremembe zakona ni neposredno nanašal – med te spadajo že omenjeni »otroci« in »starši« ter tudi »stari starši«. Slednji naj bi v primeru potrditve spremembe zakona v Državnem zboru RS domnevno

prenehali biti »mati/oče« oziroma »dedek/babica«, na primer: »Ljudje so jim po njenih besedah [tj. po besedah Metke Zevnik, op. a.] sporočili, da podpirajo, da imajo otroci, mamo in očeta in ne starša ena in starša dva, da imajo dedka in babico in ne starega starša ena in starega starša dva« (24ur.com 2015a).

V drugem koraku je bila vzpostavljena manihejska logika dveh izključujočih se alternativ: izenačevanje pravic med heteroseksualci in homoseksualci pomeni odvzem pravic otrokom in nuklearnim družinam z raznospolnima partnerjema. Nasprotniki so pravice prikazovali kot seštevek ničelne vsote: več pravic za istospolno usmerjene osebe pomeni manj pravic za otroke. Primer je stališče Norme Korošec, aktivistke iz koalicije *Za otroke gre*, na portalu SiOL.net (2015č): »Verjamem, da bodo homoseksualni pari v primeru uveljavitve novele dobili dodatne pravice, vendar mislim, da bodo z uveljavitvijo njihovih pravic kršene pravice drugih, šibkejših členov naše družbe. To so otroci, ki nimajo svojega glasu.«

Pomemben konstitutivni element pozicije nasprotnikov je tudi t. i. implicitna homofobija (Hunter 2015), pri kateri gre za navidezno zanikanje nestrpnosti in sovraštva do istospolno usmerjenih oseb po principu »mi nismo proti homoseksualcem, mi se borimo za pravice otrok«. Metka Zevnik, na primer, pojasnjuje, da se jih namenoma prikazuje kot »sovrážne in homofobne«, čeprav oni »nikogar ne preganjajo in ne diskriminirajo, pač pa poudarjajo, da jim gre za otroke, ter se borijo, da ima vsak mater in očeta« (24ur.com 2015b). Pomembna dimenzija implicitne homofobije se tako kaže v prevzemanju tradicionalno liberalnih označevalcev, kot so boj za človekove pravice, boj proti diskriminaciji, svoboda posameznikov, demokracija in podobno, za diskurzivne obrate, na katerih je utemeljeno izključevanje istospolno usmerjenih oseb. Tako, na primer, istospolno usmerjene osebe ne smejo posvajati otrok, ker je to »nevzdržna, žaljiva in boleča diskriminacija starih staršev« (RTVSLO.si 2015b), ne pripadajo jim enake pravice, saj so »homoseksualci [...] nestrpni do heteroseksualcev« (RTVSLO.si 2015c), boj proti sprejetju novele ZZZDR pa je, kot sta poudarjala Metka Zevnik in Aleš Primc, »dan ponosa za družino in slovensko demokracijo«, saj bodo na referendumu »zaščitili otroke, družino in svobodo« (24ur.com 2015c).

Za navedene primere prevzetih označevalcev je značilno, da so aplicirani na družbene skupine, ki strukturno ne spadajo na manjšinsko pozicijo »drugega«, ampak predstavljajo dominantno družbo (npr. človekove pravice otrok in matere ter očeta). Predstavljene taktike pozicije »proti« so prepoznavna lastnost »gibanja proti t. i. teoriji spola« (Paternotte in Kuhar 2017), ki ga je v Sloveniji predstavljala prav koalicija *Za otroke gre*. Kot smo pojasnili v analizi, je zanj značilno, da

predstavlja prelom s preteklimi upori, saj je prevzelo nove politične taktike delovanja ter nov diskurz, ki se – podobno kot politike enakosti – sklicuje na človekove pravice. V marsičem je ta upor pravzaprav zrcalna podoba delovanja tistih, ki si prizadevajo za politike enakosti, saj je gibanje proti teoriji spola prevzelo strategije in jezik, ki so ga do sedaj uporabljali zgolj aktivistke in aktivisti feminističnega gibanja ter gibanja LGBT. (Antić Gaber in Kuhar 2019, 101)

Medtem ko za novice na portalih RTVSLO.si, SiOL.net in 24ur.com praviloma velja, da ne favorizirajo nobene izmed pozicij, ampak ju le nekritično povzemajo, pa je za prispevke na portalu Nova24TV.si značilno, da dajejo odkrito prednost poziciji »proti«, ob tem pa negativno poročajo o zagovornikih predlagane zakonodajne spremembe. Ker se po tem bistveno razlikuje od poročanja drugih treh portalov, prikažimo nekatere njegove posebnosti. Poročanje portala Nova24TV.si se ne deli na zagovornike in nasprotnike predlagane zakonodajne spremembe, ampak na zagovornike in nasprotnike otrokovih pravic, npr.

»neuradni izidi referendumov kažejo prepričljivo zmago zagovornikov pravic otrok« (Nova24TV.si 2015a) in »Evropska poslanka Fajonova ostro proti pravicam otrok« (Nova24TV.si 2015b). V naslovih prispevkov je prisotna raba prislovov, ki poudarjajo senzacionalizem, recimo, »Grozljivo: Rasistični pogrom nad sodelavcem v centru za socialno delo, ker je glasoval proti« (Nova24TV.si 2015c). Glavnina poročanja je usmerjena v naklonjeno pisanje o dejavnostih in stališčih akterjev in organizacij pozicije »proti«. Tako je v medijskem tekstu »Rekordnih 39 organizatorjev v kampanji pred referendumom« (Nova24TV.si 2015č) poimensko poimenovana in izpostavljena le koalicija *Za otroke gre*. Poleg tega je prisotno vsesplošno negativno in pristransko poročanje o zagovornikih predlagane zakonodajne spremembe, ki so poimenovani žaljivo, npr. »mavričarji« (Nova24TV.si 2015d). Običajno niso deležni samostojne obravnave v tekstu, razen v primerih, ko se o njih piše negativno, npr. »Reportaža iz tabora Združene leve: Dišalo je po travci in cimetovih piškotkih« (Nova24TV.si 2015e).

Tujci: pogled predstavnikov parlamentarne politike in normalizacija diskurzivnih diskriminatornih praks

V primeru poročanja o sprejemanju zakonodaje, povezane s položajem tujcev v Sloveniji, ni prišlo do tako izrazite vzpostavitve pozicije *pro et contra* kot pri istospolno usmerjenih osebah, ampak se je oblikoval relativno homogen diskurz, ki ga je večidel določal diskurz predstavnikov parlamentarne politike, ob tem pa so bili stališča in pogledi strokovnega glasu in glasu tujcev prisotni v manjšem deležu. Glas predstavnikov strankarske politike je bil v naši analizi slišan v več kot 85 odstotkih analiziranih prispevkih, ki se nanašajo na tujce ($n = 96$). V manj kot 15 odstotkih vseh besedil v zvezi s tujci se poleg političnega glasu pojavi še glas strokovnjakov (predvsem predstavnikov nevladnih organizacij ali inštitutov, npr. Mirovnega inštituta, Pravne fakultete UL, Amnesty International in drugih institucij), ki ji je največ prostora odmeril RTVSLO.si, sledijo SiOL.net, 24ur.com in Nova24TV.si. Tujci so največkrat dobili glas na portalu SiOL.net, sledi RTVSLO.si, na portalu 24ur.com je bil njihov glas slišan samo v prispevku v oddaji *Preverjeno*, Nova24TV.si pa tujcem ni dala možnosti, da spregovorijo. Podobno na »medijsko-politični paralelizem«, torej diskurzivno ponavljanje politične agende v medijskem prostoru opozori že Pajnik (2017) v analizi žanra komentarja v časniku *Delo*. Politični diskurz se na ta način zgolj prelija v medijskega, brez dodatne refleksije širše družbene realnosti. Ker v medijskem diskurzu umanjka refleksija strokovne javnosti, se politični diskurz vzpostavlja tudi kot ekspertni diskurz glede določene družbene problematike.⁹

Glavne značilnosti medijskega diskurza sledijo političnemu diskurzu in so naslednje: 1) predstavljanje tujcev kot grožnje v okviru varnostnega diskurza, 2) vzpostavitev ločnice »mi« vs. »oni« in prikazovanje tujcev kot homogene, nediferencirane mase, 3) razumevanje tujcev kot potencialnih izkoriščevalcev azilnega sistema za ekonomske migracije ter 4) medijska in politična legitimacija delitve migrantov na revne in bogate.

Za medijsko poročanje o tujcih na analiziranih spletnih portalih je značilna vsesplošna odsotnost refleksije o intersekcijski diskriminaciji. Tujci niso pripoznani kot družbena skupina, ki je deležna diskriminacije, kaj šele, da bi bili v luči intersekcijske diskriminacije reflektirani potencialni družbeni konteksti diskriminacije, tako kot v primeru istospolno usmerjenih oseb. Intersekcionalnost se pojavi zgolj posredno v dveh primerih, in sicer kot učinkovanje osebne okoliščine (starosti) in posameznikovega statusa (migrant) v dikciji »mladoletni migranti« ter kot učinkovanje statusa (tujosti) z družbenim kontekstom (ekonomskim statusom) v okviru distinkcije »revni« vs. »bogati« migranti.

Glavna implicitna predpostavka v analiziranih medijskih tekstih je, da migracije predstavljajo grožnjo, saj na eni strani predstavljajo neposredno nevarnost za javni red in mir, če bi migranti prišli v prevelikem številu, na drugi pa ogrožajo slovensko nacionalno identiteto. Razumevanje tujcev kot grožnje je neposredno povezano z varnostnim diskurzom, ki je prevladujoč način razumevanja migracij v sodobnem zahodnem svetu (Učakar 2017). Varnostni diskurz je institucionaliziran z obravnavo migracij v resorju za notranje zadeve, ki je v pristojnosti strokovnjakov za varnost. Varnost naj bi bila v interesu vseh, tako državljanov in tujcev, saj bo šele v pogojih varnosti možno zagotavljati človekove pravice tako lastnim državljanom kot tudi tujcem. Represivni ukrepi strožjega nadzora in zanikanja človekovih pravic se torej vpeljujejo tudi s humanitarnim diskurzom zagotavljanja pravičnejše in hitrejše zaščite tistim, ki naj bi jo resnično potrebovali. Čeprav v nobenem od prispevkov ni omenjena konkretna nevarnost, ki naj bi jo posamezni tujec predstavljal, so kot skupina označeni kot grožnja oziroma potencialna nevarnost. Tudi če nevarnost še ni prisotna, je v zraku grožnja neke prihodnje nevarnosti, kot na primer v izjavi takratne notranje ministric Vesne Györkös Žnidar, ki jo povzema portal 24ur.com (2017a): »Čeprav so razmere v državi stabilne, pa je ob 500-odstotnem povečanju števila prošenj za azil težko napovedati prihodnost, sploh ker se lahko pri masovnih migracijah pojavijo tudi takšni, ki želijo zlorabiti azilni sistem.«

V analiziranih prispevkih se pojavlja tudi enačenje migracij s terorizmom. Slovenija naj bi zaradi preveč prepustnih mej omogočala migracije teroristov z Bližnjega vzhoda v evropske države, RTVSLO.si celo omenja fenomen tujih terorističnih borcev, ki ga ne ločuje od pojava migracij. Samo v enem prispevku sta na problematičnost takega diskurza opozorila portala RTVSLO.si in 24ur.com, z objavo mnenja Neže Kogovšek Šalomon, ki opozarja pred trendom krimigracije, pri katerem gre za prikazovanje migracij izključno kot varnostnega problema, ki ga je treba nasloviti z varnostnimi vprašanji in s podobnim nadzorom, s kakršnim se nadzoruje tudi kriminaliteto. Podobno odsotnost refleksije nevladnih virov v medijskem poročanju je v svoji analizi problematizirala tudi Pajnik (2017).

V skladu z varnostnim diskurzom se o tujcih poroča kot o brezimni homogeni množici, ki predstavlja potencialno nevarnost in je pogosto predstavljena z metaforiko naravnih pojavov in katastrof (begunski val, kriza). Glavna diskriminatorna praksa, ki jo medijski teksti legitimirajo, je nekritično reproduciranje ločevanja na »nas« in »njih«, s čimer se legitimira zamišljena skupnost »nas« Slovencev in »njih«, torej tujcev, migrantov, beguncev, prebežnikov in drugih. Na osnovi distinkcije »mi« vs. »oni« se vzpostavi hierarhija človekovih pravic, po kateri je država najprej odgovorna za zagotavljanje pravic lastnim državljanom, šele nato lahko poskrbi tudi za tujce: »Med argumenti zagovornikov zakona je bilo slišati, da so človekove pravice tudi človekove pravice slovenskih državljanov, država pa ima ne samo pravico, temveč tudi dolžnost poskrbeti za lastno varnost« (24ur.com 2017b).

Ta diskurz, podobno kot na primeru istospolnih partnerstev, temelji na izključevalni logiki pravic (tj. principa ničelne vsote), kot da bo več pravic za manjšino nujno vodilo v zmanjšanje pravic večine. Tovrstni diskurz je še posebej izpostavljen na portalu Nova24TV.si, ki poudarja trpljenje slovenskega prebivalstva, revščino slovenskih družin, izseljevanje slovenskih državljanov, nizke plače v Sloveniji, ob domnevno visokih socialnih prispevkih in stroških, ki naj bi jih država imela za zagotavljanje azilnega sistema in pravic tujcev: »Za ilustracijo, kakšno perverzno logiko uporablja naša vlada, ponazarja dejstvo, kakšna luksuzna stanovanja pripravlja vlada za azilante. Azilanti bodo dobili povsem novo opremo. [...] Več kot očitno gre za norčevanje iz lastnih državljanov, saj si mnogo državljanov in davkoplačevalcev niti približno ne more privoščiti takšnih stanovanj« (Nova24TV.si 2017).

Čeprav Nova24TV.si pri tem diskurzu prednjači, pa predstavljene vsiljene izbire med pravicami »nas« in »njih« ne problematizira nobeno besedilo v analiziranem vzorcu.¹⁰

Kot pomemben segment diskurza analiziranih medijskih tekstov se je izkazalo razlikovanje med »pristnimi« in »lažnimi« migranti, ki predstavlja stalnico medijskega poročanja o beguncih in migrantih v Sloveniji od leta 1991 dalje (Žagar 2018). Distinkcija se pojavlja kot opozorilo pred potencialnimi zlorabami, saj naj bi tujci, ki jih država obravnava kot begunce in azilante, prihajali kot ekonomski migranti, to pa naj bi vodilo v izkoriščanje socialnih sistemov. S tem je povezan tudi diskurz vnaprejšnje vsiljene nezakonitosti, kjer so vsi, ki prihajajo, vnaprej določeni, da prihajajo nedovoljeno in ilegalno, tudi če so po mednarodnih konvencijah upravičeni do mednarodne zaščite in azila: »migracije in mednarodna zaščita [sta] dva različna, a povezana, koncepta, vendar je, kot je dejala, treba razmišljati, kako priti do mednarodnega pravnega reda, ki je bolj pravičen in ki nudi več zaščite tistim, ki dejansko potrebujejo mednarodno zaščito« (RTVSLO.si 2017).

Raba besedne zveze »tisti, ki dejansko potrebujejo mednarodno zaščito« implicira, da poleg tistih, ki dejansko bežijo zato, ker je njihovo življenje ogroženo, prihajajo tudi takšni, ki zaščite ne potrebujejo zares in ki pod pretvezo nevarnosti poskušajo pretentati državo.

Podobno je tudi z razlikovanjem med bogatimi in revnimi migranti, ki ga širi zgolj Nova24TV.si, in predstavlja pomembno sestavino njihovega poročanja. Pojavlja se ločevanje med »dobrimi« in »slabimi« tujci, kjer so nasproti brezosebni grozeči množici beguncev, migrantov in prebežnikov postavljeni konkretni primeri tujcev, ki so prišli v Slovenijo z namenom dela, a se srečujejo z birokratskimi mlini, ki jim onemogočajo uresničevanje njihove poslovne ideje. Tovrstni »uspešni« tujci so uporabljeni kot primer, ki pokaže na neučinkovitost državnega aparata pod levosredinskimi vladami, hkrati pa kot argument, da desnosredinska politika ni a priori proti tujcem, saj le svari pred tistimi, ki naj bi želeli izkoriščati sisteme državne pomoči.

V primeru tujcev glavnino poročanja določajo diskriminatorne diskurzivne prakse, ki jih vzpostavljajo predstavniki parlamentarne politike, analizirani spletni portali pa jih nekritično zrcalijo. Slednji vzpostavljajo, normalizirajo in reproducirajo položaj tujcev kot »drugih« v slovenski družbi, posledično pa je onemogočena vzpostavitev pozicije, ki bi reflektirala diskriminatorni položaj tujcev kakor tudi njihovo morebitno intersekcijsko družbeno izključenost.

Kot smo že izpostavili, se intersekcionalnost v analizi posredno pojavi le dvakrat. Najprej jo zasledimo ob oznakah »mladoletni migranti« oziroma »mladoletni migranti brez spremstva«, »otroci brez spremstva«. Dikcije se nanašajo na ukrep iz novele zakona, ki je bila sprejeta v januarju 2017, po katerem so mladoletniki brez spremstva opredeljeni kot ena od izjem, ki ob izrednem zaprtju meje ne bi bili samodejno poslani nazaj v državo, od koder so migrirali. V nobenem analiziranem medijskem prispevku ta skupina ni posebej tematizirana, ampak zgolj omenjena pri opisu ukrepov novele zakona. V tem primeru je prisotna intersekcijska perspektiva razumevanja diskriminacije, ki temelji na součinkovanju osebne okoliščine (starosti) in statusa (migrant).

Drug posredni pojav intersekcije smo identificirali na portalu Nova24TV.si, kjer je v kontekstu distinkcije med »pristnimi« in »lažnimi« migranti izpostavljena intersekcijska diskriminacija kot součinkovanje osebne okoliščine (tujosti) z družbenim kontekstom (revščino), saj so izpostavljeni premožni migranti proti tistim brez premoženja. Nova24TV.si v prispevkih nasproti brezimni grozeči množici migrantov in beguncev postavlja individualne primere tujcev, ki so v Slovenijo prišli z namenom dela, tu bi želeli vložiti svoj denar in znanje ter prispevati k slovenskemu gospodarstvu, a se borijo z birokratskim aparatom, ki naj bi bil neučinkovit zaradi neustrezne vlade. Begunci »brez premoženja« so torej diskriminirani na intersekciji družbenega konteksta (revščine) in osebne okoliščine (tujosti), kar ustvarja specifično realnost diskriminacije, po kateri so v Sloveniji še dodatno nedobrodošli.

Zaključek

V raziskavi smo naslovili vprašanje intersekcije reprezentacij istospolno usmerjenih oseb in tujcev v medijskih tekstih štirih slovenskih novičarskih spletnih portalov: RTVSLO.si, 24ur.com, SiOL.net in Nova24TV.si. Na podlagi načela o »zrcaljenju« realnosti, ki temelji na predpostavki o novinarski objektivnosti, smo pokazali, da so portali RTVSLO.si, 24ur.com in SiOL.net v primeru istospolno usmerjenih oseb prevzeli konflikt med pozicijama *pro et contra*, v primeru tujcev pa je šlo za zrcaljenje diskurzov predstavnikov parlamentarne politike. Rezultat tega je bila skorajšnja odsotnost refleksije o intersekcijski diskriminaciji istospolno usmerjenih oseb in tujcev.

Marginalizacija refleksije o intersekcijski diskriminaciji istospolno usmerjenih oseb na osnovi součinkovanja osebnih okoliščin spola in spolne usmerjenosti ter različnih družbenih kontekstov (pravnih, ekonomskih, socialnih in drugih) je prispevala h krepitvi diskurza o otrokovih pravicah. Osvetlitev različnih kontekstov diskriminacije istospolno usmerjenih oseb bi problematiko posvojitev morebiti prikazala kot eno izmed mnogih področij njihove diskriminacije, nikakor pa ne kot osrednjo. Namesto tega je odsotnost intersekcijske refleksije prispevala k ojačitvi diskurza pozicije »proti« in slabitvi pozicije »za«. Na ravni součinkovanja različnih osebnih okoliščin pa je prevladovalo enodimenzionalno razumevanje diskriminacije, saj je bila diskriminacija istospolno usmerjenih oseb naslovljena le z vidika spolne usmerjenosti ali spola, ne pa tudi v njunem medsebojnem učinkovanju.

V primeru tujcev je bistveno drugače, saj vsakršna refleksija o intersekcijski diskriminaciji tujcev umanjka, sledovi intersekcijske diskriminacije pa se pojavijo le na dveh mestih. Zasledimo jo ob oznaki »mladoletni migranti«, ki temelji na součinkovanju osebne okoliščine (starosti) in posameznikovega statusa (migrant). Drug posredni pojav intersekcije je prisoten na portalu Nova24TV.si, kjer je vzpostavljeno razlikovanje med premožnimi migranti proti tistim brez premoženja, kar ustreza intersekciji osebne okoliščine (tujosti) in družbenega konteksta (revščine), vendar vzpostavitev te distinkcije ni usmerjena v refleksijo intersekcijske diskriminacije, pač pa v diskvalifikacijo glavnine migrantov.

Vsesplošna odsotnost intersekcijske perspektive izpričuje prevlado enodimenzionalnega razumevanja diskriminacije, ki po Crenshaw (1991) prispeva k šibkejši antidiskriminatorni poziciji in h krepitvi različnih artikulacij družbenega izključevanja. V primeru istospolno usmerjenih oseb se družbeno izključevanje izraža na ravni nasprotovanja pravnemu izenačenju pravic homoseksualnih partnerskih skupnosti s heteroseksualnimi, v primeru tujcev pa je povezano z odrekanjem temeljnih človekovih pravic.

Čeprav pridobljeni rezultati temeljijo na vzorcu, časovno zamejenem na poročanje o sprejemanju zakonodaje v zvezi z obema družbenima skupinama, pa s specifičnim naborom medijskih tekstov ne moremo pojasniti diskurza predstavnikov parlamentarne politike. Navkljub osredinjenosti na poročanje o predlogu ZZZDR v primeru istospolno usmerjenih oseb sta poziciji *pro et contra* v medijskih tekstih zrcaljeni tako iz glasov predstavnikov parlamentarne politike kakor tudi širše, iz civilne družbe. Čeprav gre za poročanje o sprejemanju zakonodaje, so izrazito prisotni tudi glasovi civilnodružbenih gibanj v tem obdobju, in ne samo glasovi parlamentarne politike. Prevlado glasov predstavnikov parlamentarne politike, ki jo ugotavljamo v primeru tujcev, pa potrjujejo tudi druge raziskave (glejte npr. Kralj (2008); Pajnik (2016, 2017); Jontes (2017); Luthar (2017)), ki so medijsko poročanje o tujcih proučevale v obdobjih njihovega najbolj množičnega prihoda, ko je bilo poročanje najintenzivnejše. A kljub vzorcu, ki v primerjavi z našim ni neposredno vezan na čas sprejemanja zakonodaje, navedene raziskave – enako kot naša analiza – ugotavljajo prevlado govora

predstavnikov parlamentarne politike in odvisnost od uradnih, vladnih virov.

Razloge za položaj govora predstavnikov parlamentarne politike v primeru obravnavanih družbenih skupin, še zlasti tujcev, gre v prihodnje iskati ne samo na ravni analize medijskega diskurza, ampak tudi širše, na podlagi »rutinskih praks« množičnih medijev (Vo-grinc 2019). Še posebej na primeru sredinskih medijev se zastavlja vprašanje, kako njihove »rutinske prakse« vplivajo na konstrukcijo ideje o nepristranskem poročanju in kakšne so posledice z vidika pridobivanja virov. Povedano drugače, zastavlja se vprašanje, zakaj na analiziranih spletnih novičarskih portalih prevladujejo uradni, vladni viri in zakaj novinarji samoiniciativno ne iščejo alternativnih virov obravnave teme, ki bi jih lahko potencialno pripeljali do refleksije o intersekcijski diskriminaciji. To vprašanje je pomembno tako v primeru medijskega poročanja o temah, kakršna je sprejemanje zakonodaje, ki je neposredno vezana na pridobivanje virov prek uradnih, vladnih institucij, kakor tudi v primerih, kjer se medijsko poročanje neposredno ne nanaša na dogajanje v parlamentarni politiki in zato prevlada uradnih političnih glasov ni tako zelo samoumevna.

IZJAVA O KONFLIKTU INTERESOV

Avtorji ne poročajo o konfliktu interesov.

FINANCIRANJE

Članek je nastal v sklopu temeljnega raziskovalnega projekta »Državljanstvo indiskriminacija: intersekcijski pristop k raziskovanju družbene izključenosti«, ki ga je financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (J6-9381) ter v sklopu usposabljanja mladega raziskovalca Roka Smrdelja v programski skupini »Problemi avtonomije in identitet v času globalizacije« (ARRS, P6-0194) in s štipendijo Univerzitetne ustanove inženirja Milana Lenarčiča.

OPOMBE

1. Sledimo Faircloughovi (1992, 63, 64) opredelitvi diskurza, s katerim avtor označuje analitično kategorijo, ki pomeni obravnavo jezika kot oblike družbene prakse. Ta se ne nanaša le na oblike medosebnega delovanja in delovanja posameznikov na svet, ampak tudi na oblike reprezentacij, v našem primeru »intersekcije reprezentacij«. Poleg tega sta po Faircloughu diskurz in družbena struktura v dialektičnem odnosu. Družbena struktura je pogoj za vzpostavitev diskurza, hkrati pa je tudi njegov učinek. Diskurz oblikuje družbena struktura tako na širši ravni (družbeni razredi in družbena razmerja) kakor tudi na ravni posameznih družbenih institucij (npr. pravnih, izobraževalnih in drugih), družbenih norm in družbenih konvencij (več v Fairclough (1992)).
2. Za natančnejšo argumentacijo glejte Crenshaw (1991, 1282–1295).
3. V letu 2017 je bil Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih dopolnjen dvakrat, enkrat v januarju (Uradni list RS, št. 5/17 z dne 3. 2. 2017), ko je bil v Državnem zboru RS sprejet po hitrem postopku, drugič pa v oktobru, po rednem postopku (Uradni list RS, št. 59/17 z dne 27. 10. 2017).
4. V analizi se osredinjamo samo na medijski odziv v času sprejemanja nove zakonodaje. Več o medijskem odzivu, ki se je nanašal na povečano imigracijo in prehajanje beguncev jeseni 2015 in katerega posledica je bilo tudi spreminjanje zakonodaje leta 2017, glejte v Vezovnik (2017), Pušnik (2017), Luthar (2017), Pajnik (2017) in Jontes (2017). Prav tako je

- sprememba ZZZDR posledica predhodne razprave o novem Družinskem zakoniku (2009–2012). Za analizo te razprave glejte Kuhar (2015, 2017) in Vezovnik (2015).
5. Prvi je v lasti podjetja PRO PLUS, d. o. o., drugi TSmedia, d. o. o., tretji pa Nova hiša, d. o. o.
 6. Pod »medijskim tekstom« razumemo različne novinarske zvrsti (npr. novico, komentar, intervju) (Košir 1988). Obravnavamo jih enako, ne glede na zvrst, saj ta ni ključna za vključitev ali izključitev intersekcijskih dimenzij.
 7. Znotraj KŠD je treba omeniti naslednje temeljne pristope: dialektično-relacijskega, družbeno-kognitivnega, diskurzivno-historičnega in družbeno semiotiko ter multimodalno analizo. Čeprav so KŠD skupek vseh štirih smeri, sledimo predvsem dialektično-relacijski, ki jo je razvijal Fairclough (za več glejte Vezovnik 2018).
 8. Če upoštevamo celoten vzorec analiziranih prispevkov, ki vključuje tudi medijske tekste na portalu Nova24TV.si, jih le sedem odstotkov naslavlja intersekcijsko neenakost.
 9. Za več o tem glejte Luthar (2017), ki analizira ekspertno-politični diskurz o beguncih na primeru informativne oddaje Odmevi.
 10. Naša analiza je pokazala ločevanje na »nas« in »njih« na področju varnosti, kjer naj bi množičen prihod »njih« ogrožal varnost »nas«. Poleg varnostne grožnje je Vezovnik v svoji analizi poročanja Slovenskih novic v jeseni 2015 pokazala še na ločevanje na ravni kulture, kjer naj bi bili »oni«, torej tujci, ki prihajajo, »umazani in pretkani« in naj bi kot taki predstavljali tudi kulturno grožnjo slovenski naciji (več v Vezovnik (2017)).

LITERATURA

- Antić Gaber, Milica, in Roman Kuhar. 2019. "Identitetna gibanja in politike spola in seksualnosti v Sloveniji." V *Identitete na presečišču kriz*, ur. R. Kuhar, 101–122. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Chadwick, Andrew. 2013. *The Hybrid Media System: Politics and Power*. Oxford: Oxford University Press.
- Coaston, Jane. 2019. "The Intersectionality Wars." <https://www.vox.com/the-highlight/2019/5/20/18542843/intersectionality-conservatism-law-race-gender-discrimination>.
- Consterdine, Erica. 2018. "State-of-the-Art Report on Public Attitudes, Political Discourses and Media Coverage on the Arrival of Refugees." http://ceaseval.eu/publications/02_Consterdine_State-of-the-art_report_on_public_attitudes.pdf.
- Crenshaw, Kimberlé. 1989. "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine. Feminist Theory and Antiracist Politics." *University of Chicago Legal Forum* 139: 139–142.
- Crenshaw, Kimberlé. 1991. "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color." *Stanford Law Review* 43 (6): 1241–1299.
- Eberl, Jakob-Moritz, Christine E. Meltzer, Tobias Heidenreich, Beatrice Herrero, Nora Theorin, Fabienne Lind, Rosa Berganza, Hajo G. Boomgaarden, Christian Schemer in Jesper Strömbäck. 2018. "The European Media Discourse on Immigration and its Effects: A Literature Review." *Annals of the International Communication Association* 42 (3): 207–223.
- Ettema, S. James in Theodore L. Glasser. 1998. *Custodians of Conscience: Investigative Journalism and Public Virtue*. New York: Columbia University Press.
- Fairclough, Norman. 1989. *Language and Power*. London: Longman Group.
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Hrženjak, Majda in Vlasta Jalušič. 2011. *Vrata niso baš odprta: (treba da jih gurneš, pa da se odvaraju): perspektive v reševanju kompleksnih neenakosti*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Hunter, Andrea. 2015. "Lesbian Mommy Blogging in Canada: Documenting Subtle Homophobia

- in Canadian Society and Building Community Online." *Journal of Lesbian Studies* 19 (2): 212–229.
- Jalušič, Vlasta. 2001. "Ksenofobija ali samozaščita? O vzpostavljanju nove slovenske državljanske identitete." *Poročilo Skupine za spremljanje nestrpnosti* 1 (1): 12–43.
- Jontes, Dejan. 2017. "Med distanciranostjo in angažiranostjo: protislovja poročanja o 'begunski krizi' v dnevnem tisku." *Dve domovini* (45): 185–200.
- Košir, Manca. 1988. *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kralj, Ana. 2008. "Nezaželeni? Medijske in politične konstrukcije tujcev v Sloveniji." *Dve domovini* (27): 169–190.
- Krzyzanowski, Michał, in David Machin. 2017. "Critical Approaches: Media Analysis in/and Critical Discourse Studies". V *Routledge Handbook of Language and Media*, ur. C. Colter in D. Perrin, 62–76. New York: Routledge.
- Kuhar, Roman. 2009. *Na križiščih diskriminacije: večplastna in intersekcijska diskriminacija*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Kuhar, Roman. 2015. "Konec je sveta, kakršnega poznamo: populistične strategije nasprotnikov Družinskega zakonika." *Časopis za kritiko znanosti* 43 (260): 118–132.
- Kuhar, Roman. 2017. "Changing Gender Several Times a Day: The Anti-Gender Movement in Slovenia." V *Anti-Gender Campaigns in Europe: Mobilizing Against Equality*, uredila R. Kuhar in D. Paternotte, 215–232. London in New York: Rowman & Littlefield International.
- Kuhar, R., Pajnik, M., Učakar, T., Ješe Perkovič, A., Zalta, A., Mandelc, D., Banjac M., Antič Gaber, M., Smrdelj R., Šori, I. in Fabijan, E. (2021) Državljanstvo in diskriminacija: Intersekcijski pristop k raziskovanju družbene izključenosti, 2017 [Podatkovna datoteka]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov. ADP - IDNo:INTERD17. https://doi.org/10.17898/ADP_INTERD17_V1
- Luthar, Breda. 2017. "Begunci in 'Odmevi': epistemologija konvencij." *Dve domovini* (45): 153–168.
- McCombs, Maxwell. 2014. *Setting the Agenda. The Mass Media and Public Opinion*. Cambridge: Polity Press.
- MOSS. 2021. "Rezultati MOSS. Valutni podatki o obiskanosti spletnih mest." <https://www.moss-soz.si/rezultati/>.
- Pajnik, Mojca. 2003. "Poročanje medijev o marginaliziranih skupinah." *Socialno delo* 42 (2): 87–94.
- Pajnik, Mojca. 2016. "Migration in the Mirror of Mediatized Anti-Politics." V *Razor-Wired: Reflections on Migration Movements Through Slovenia in 2015*, ur. N. Kogovšek Šalomon in V. Bajt, 62–70. Ljubljana: Mirovni inštitut. http://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2016/03/Razor_wired_publikacija_web.pdf.
- Pajnik, Mojca. 2017. "Medijsko-politični paralelizem: legitimizacija migracijske politike na primeru komentarja v časopisu 'Delo'." *Dve domovini* (45): 169–184.
- Patternote, David, in Roman Kuhar. 2018. "Disentangling and Locating the »Global Right«: Anti-Gender Campaigns in Europe." *Politics and governance* 6 (3): 6–19.
- Petković, Brankica, Sandra B. Hrvatin, Lenart J. Kučič, Iztok Jurančič, Marko Prpič in Roman Kuhar. 2006. *Mediji za državljane*. Ljubljana, Mirovni inštitut, 119–167.
- Pušnik, Maruša. 2017. "Dinamika novičarskega diskurza populizma in ekstremizma: moralne zgodbe o beguncih." *Dve domovini* (45): 137–152.
- Rajgelj, Barbara (ur.). 2015. *Pravni položaj istospolnih partnerstev in starševstva v Sloveniji: sistemska analiza ureditve pravnega položaja istospolnih partnerstev in starševstva v slovenski zakonodaji*. Ljubljana: Zavod za kulturo raznolikosti Open.
- Shapiro, Ben. 2018. "What is Intersectionality." <https://www.prageru.com/video/what-is-intersectionality/>.
- Učakar, Tjaša. 2017. *Migracijska politika EU: nove artikulacije izključevanja v 21. stoletju*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

- Učakar, Tjaša, Emanuela Fabijan, Rok Smrdelj in Ana Ješe Perkovič. 2019. "Raziskovalna dinamika na področju diskriminacije v Sloveniji: uveljavljanje intersekionalne analize." *Časopis za kritiko znanosti* 47 (275): 129–159.
- Vehovar, Vasja, Blaž Povž, Darja Fišer, Nikola Ljubešić, Ajda Šulc in Dejan Jontes. 2020. "Družbeno nesprejemljivi diskurz na Facebookovih straneh novičarskih portalov." *Teorija in praksa* 57 (2): 622–645.
- Verloo, Mieke. 2006. "Multiple Inequalities, Intersectionality and the European Union." *European Journal of Women's Studies* 13 (3): 211–228.
- Vezovnik, Andreja. 2015. "Slovenski predlog Družinskega zakonika in njegovi politični argumenti." *Teorija in praksa* 52 (6): 1191–1211.
- Vezovnik, Andreja. 2017. "Drugost in žrtvenost v tabloidnem tisku: primer 'begunske krize' v 'Slovenskih novicah'." *Dve domovini* (45): 121–135.
- Vezovnik, Andreja. 2018. "Metode analize diskurza." V *Zasebno je politično: kritične študije vsakdanjega življenja*, ur. M. Ule, T. Kamin in A. Švab, 147–161. Ljubljana: Založba Fakultete za družbene vede.
- Vogrinc, Jože. 2019. "Spremembe interpretativnega okvira informacijskih medijev v Sloveniji od leta 1990 do danes in spremembe v njihovih reprezentacijah izbranih družbenih manjšin." V *Identitete na presečišču kriz*, ur. R. Kuhar, 137–152. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Yuval Davis, Nira. 2011. *The politics of belonging: intersectional contestations*. London: Sage.
- Žagar, Igor Ž. 2018. "Devolution of Language in Post-Democracy: Decaying Discourse on Refugees from the Bosnian to the Syrian War." V *The Disaster of European Refugee Policy: Perspectives from the "Balkan Route"*, ur. Ž. Žagar, N. Kogovšek Šalomon in M. Lukšič Hacin, 103–132. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

VIRI

- Nova24TV.si. 2015a. "Zmagal glas proti: Korum dosežen, zbranih 391.818 glasov." <https://nova24tv.si/slovenija/17-milijona-ljudi-bo-lahko-odlocalo-o-definiciji-zakonske-zveze/>.
- Nova24TV.si. 2015b. "Evropska poslanka Fajonova ostro proti pravicam otrok." <https://nova24tv.si/slovenija/evropska-poslanka-fajonava-ostro-proti-pravicam-otrok/>.
- Nova24TV.si. 2015c. "Grozljivo: Rasistični pogrom nad sodelavcem v centru za socialno delo, ker je glasoval proti." <https://nova24tv.si/slovenija/ljudje/socialni-delavec-ni-vec-kompetenten-in-odgovoren-ker-se-je-zavzemal-za-pravice-otrok/>.
- Nova24TV.si. 2015č. "Rekordnih 39 organizatorjev v kampanji pred referendumom." <https://nova24tv.si/slovenija/ljudje/rekordnih-39-organizatorjev-v-kampanji-pred-referendumom/>.
- Nova24TV.si. 2015d. "Kučan bi moral svojim zelenim neotesancem naviti ušesa." <https://nova24tv.si/kolumna/kucan-bi-moral-svojim-zelenim-neotesancem-naviti-usesa/>.
- Nova24TV.si. 2015e. "Reportaža iz tabora Združene leve: Dišalo je po travci in cimetovih piškotkih." <https://nova24tv.si/slovenija/reportaza-iz-tabora-zdruzene-levice-disalo-je-po-travci-in-cimetovih-piskotkih/>.
- Nova24TV.si. 2017. "Slovenska realnost, ki vodi k samomoru Evrope: Migrantom luksuzna stanovanja in oskrba za 1963 EUR na mesec, Slovenci naj se pa znajdejo sami." <https://nova24tv.si/slovenija/video-slovenska-realnost-ki-vodi-k-samomoru-evrope-migrantom-luksuzna-stanovanja-in-oskrba-za-1930-eur-na-mesec-slovenci-naj-se-pa-znajdejo-sami/>.
- RTVSLO.si. 2015a. "Foto s shoda Dan ljubezni: 'Take Slovenije si ne želimo'" <https://www.rtvsl.si/slovenija/foto-s-shoda-dan-ljubezni-take-slovenije-si-ne-zelimo/359635>.

- RTVSLO.si. 2015b. "Klepet s Koalicijo Za otroke gre!" <https://www.rtv slo.si/slovenija/referendum/klepet-s-koalicijo-za-otroke-gre/380423>.
- RTVSLO.si. 2015c. "Klepet z Romanom Vodebom – Levičarji za pravice otrok do očeta in matere." <https://www.rtv slo.si/slovenija/referendum/klepet-z-romanom-vodebom-levicarji-za-pravice-otrok-do-oceta-in-matere/380735>.
- RTVSLO.si. 2017. "Györkös Žnidarjeva: Glasovanja dela koalicije proti ne razumem kot nezaupnico." <https://www.rtv slo.si/slovenija/gyorkoes-znidarjeva-glasovanja-dela-koalicije-proti-ne-razumem-kot-nezaupnico/413545>.
- SiOL.net. 2015a. "Več kot 80 tisoč podpisov v podporo referendumu o noveli zakona o zakonski zvezi (video)." <https://siol.net/novice/slovenija/vec-kot-80-tisoc-podpisov-v-podporo-referendumu-o-noveli-zakona-o-zakonski-zvezi-video-154267>.
- SiOL.net. 2015b. "Državni svet ni izglasoval veta na novelo zakona o zakonski zvezi (10. 3. 2015)." <https://siol.net/novice/slovenija/drzavni-svet-ni-izglasoval-veta-na-novelo-zakona-o-zakonski-zvezi-18058>.
- SiOL.net. 2015c. "V Sloveniji kar 80 zakonov, diskriminatornih do istospolnih parov (video)." <https://siol.net/novice/slovenija/v-sloveniji-kar-80-zakonov-diskriminatornih-do-istospolnih-parov-video-290887>.
- SiOL.net. 2015č. "Materina ljubezen je drugačna od očetove, očetova pa je drugačna od materine." <https://siol.net/novice/slovenija/materina-ljubezen-je-drugacna-od-ocetove-ocetova-pa-je-drugacna-od-materine-404936>.
- 24ur.com. 2015a. "Državni svet ni izglasoval veta na novelo zakona o zakonski zvezi." <https://www.24ur.com/novice/slovenija/referendum-zahteva-kar-80-518-volivcev.html>.
- 24ur.com. 2015b. "Zadnji dan kampanje pred referendumom: nasprotniki napovedujejo nov zakon." <https://www.24ur.com/novice/slovenija/zadnji-dan-kampanje-pred-referendumom-nasprotniki-napovedujejo-nov-zakon.html>.
- 24ur.com. 2015c. "FOTO: Primc: To bo strpna in najlepša kampanja na svetu." <https://www.24ur.com/novice/slovenija/v-dz-zahteva-za-referendum-o-zakonu-o-zakonski-zvezi-in-druzinskih-razmerjih.html>.
- 24ur.com. 2017a. "Varuh človekovih pravic: Če bodo kršene pravice beguncev, bomo ukrepali." <https://www.24ur.com/novice/slovenija/gyorkos-znidar-slovenija-mora-imeti-ustrezna-orodja-za-obvladovanje-masovnih-migracij.html>.
- 24ur.com. 2017b. "Državni svet ni izglasoval veta na novelo zakona o tujcih." <https://www.24ur.com/novice/slovenija/drzavni-svet-ni-izglasoval-veta-na-novelo-zakona-o-tujcih.html>.

Rok Smrdelj je asistent in mladi raziskovalec na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. E-naslov: rok.smrdelj@ff.uni-lj.si

Tjaša Učakar je raziskovalka na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. E-naslov: tjasa.ucakar@ff.uni-lj.si

Roman Kuhar je redni profesor na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. E-naslov: roman.kuhar@ff.uni-lj.si